

Када је по среди други тип критике који са позиција *йовесџи деловања* предузима Богдан Лубардић, посебно треба нагласити особеност таквог херменеутичког поступка. Он се не огледа у томе што би, независно од могућих конотативних значења једног текста, аутор само преко критике рецепције негативно прокоментаришао дело као такво. То што је Шестов привлачио радикале и антитеисте а у јавним иступањима се од њих ограђивао (и поред тога што је непрестано објављивао у гласилима левих есера), не заваља интерпретативну опрезност писца „Философије вере“ да у списима руског мислиоца пронађе оно што је доиста представљало „духовно левичарство“ или „левичарску духовност“ метафизике *воље* да се верује.

Ови теоријски моменти Лубардићеве књиге, да издвојим тек њих, укратко промотрени, представљају велики мисаони изазов читаоцима и ствараоцима из домена философије и теологије, али и онима из света теорије литературе и културологије. Својим теоријским продорима и независношћу од доминантних философских школа, она далеко надилази уобичајен домет теоријског стваралаштва из тог домена у српској средини. Препоручујући ову књигу читаоцима „Теолошких погледа“, остаје нада писцу ових редака да неће далеко бити дан кад „Философија вере Лава Шестова“ угледа светло дана у преводима на неколико светских језика.

Марко Делић

Презвитер Никола Лудовикос: *Евхаристијска онџолоџија: евхаристијски џемељи бића, као настјајања у заједници, у есхатолошкој онџолоџији светиої Максима Исџоведника*

Београд – Карловац : Мартириа, 2011.

(Едиција Савремено богословље ; 5)

превод с грчког Михаела Јагер

298 стр. ; 22 см

ISBN: 978–86–87909–09–0

Горњокарловачка епархија наставља са превођењем и издавањем изврских богословских књига. Мислимо да је код ширег круга људи који се интересују

и баве богословљем књига оца Николе Лудовикоса на српском језику дуго очекивана. Управо нам ово и наглашава о. Никола говорећи у уводу да циљ његове

дисертације није академско богословље него покушај да помогне читању Св. Максима Исповедника (стр. 25). Заиста, читајући књигу, увиђамо да нас Лудовикос води ка величанственој дубини и висини богословља Св. Максима. Поред тога, аутор наводи да је његов рад израз свести да богословље може да пружи чврст темељ и смерницу савременој философији која се нашла у безизлазу. Тако Лудовикос почиње свој рад поглављем о евхаристиологији Св. Исповедника где нам указује на средишње место Евхаристије у хришћанској онтологији. Евхаристија бива сажимање икономије Божије која почиње стварањем а свој смисао има у личном прожимању Бога и творевине у Христу као самоделатељу тог тајинства. Учешће у Евхаристији није последњи стадијум духовног живота, већ је сваки стадијум прожет синергијом Бога и човека. Без обзира на когнитивно учешће у Тајни, верујући свакако учествује у преображавајућој сили Евхаристије. Лудовикос наглашава да Св. Максим говорећи „о хлебу који је припремио ради наше бесмртности“ указује на потпуност живота која је еквивалентна бесмртности као дару Божијем. Тај се дар пројављује, сходно Максимовом учењу, кроз различите нивое евхаристијског оваплоћења Логоса, које нам преноси Лудовикос наводећи подужи цитат

из Амбигве о светом причешћу (стр. 64–65). То нас, преко одељака о евхаристијском виђењу личности и улози свештенства, одводи ка евхаристијском тумачењу и утемељењу Максимових логоса бића.

У II поглављу о. Никола нам разоткрива, користећи се речима Св. Максима, учење о логосима који су „неизрецива и натприродна божанска ватра присутна у суштини бића“ (стр. 85), те су – као такви – динамични, вољни, лични предлози бићима који воде ка есхатолошкој пуноћи „осмог дана“ (стр. 142). Кроз логосе се Бог налази скривен у егзистенцијалној дубини бића (види стр. 106–107). То присуство је лично, јер се везује и рекапитулира у Логосу, Сину Божијем, те је и откривењски значај овога везан за Евхаристију у којој се оваплоћује божански промисао и икономија (стр. 105). Надаље, Лудовикос говори о 11 тријада термина који се повезују са логосима бића, добробића и вечног бића, указујући на ехатолошко-евхаристијско испуњење постојања свега створеног (стр. 120–130). Човек овде није статични посматрач. Логоси се, на послетку, егзистенцијално пројављују као силе душе које се подвигом рационализују. Овоме претходи слагање слободне воље са логосима бића, остваривање логоса промисли и суда као нестворених основа природног.

На овај начин људски ум постаје мали логос који одражава велики Логос. Тиме човек долази до мистичког узлажења у надумно созерцање Бога добијајући, по благодати, знање о стварима као што их Бог има. Ово је тријумф потпуне заједнице са Богом која је брак створеног са Нествореним. У складу са овим, аутор нам даје и веома исцрпно тумачење односа логоса бића и учења о нествореним енергијама. Тиме се види управо предањска нит православног богословља и духовности која се дотиче понајвише Св. Григорија Паламе и Св. Марка Ефеског (стр. 150–157).

Логоси бића имају кохезивну улогу. Они нас, као изрази љубеће воље Божије, воде ка заједници бића (III поглавље), тј. ка Христу који нам себе нуди кроз сједињени свет. Христос као Логос јесте Мистагог овог возглављења кроз човека, који треба да уједини све поделе у бићу кроз љубав. Правећи паралелу на 17. главу Јовановог Јеванђеља, Лудовикос наводи: „...једино пребивање Бога Логоса у верујућима може да утемељи њихово усиновљење и усавршење кроз јединство и унутар јединства (што је и јединство читавог света унутар људске природе..)“. Ово недвосмислено изражава Евхаристију као „крај, есхатон, пројављење Царства Љубави Божије у Христу“ (стр. 196). Аскетизам је, према Лудовикосу, надахнут љу-

бављу која није ништа друго до Евхаристија. Наиме, он представља личносни темељ заједнице, пошто се аскета креће од одбацивања страсних покрета душе, преко остварења логоса до поистовећења своје мислене воље са благовољењем Бога према свету. Ово поглавље завршава тврдњом да је Логос Божији *ἰσῥοῦς* и *ἰσῥοῦς* аутентичне заједнице бића.

Провевши нас кроз основе максимовске евхаристијске онтологије, о. Никола у IV поглављу пише о Максимовом богословљу кретања које се показује као настајање бића. Нагласак је на словесним бићима, тј. човеку, чије кретање се остварује слободном вољом. Ова кретња треба да има карактер молитве – што представља човеково предавање своје гномичке воље Богу. Цела се творевина кроз човека вољно и љубавно предаје Богу, у екстази која постаје слободно заједничарење са Богом (стр. 239). Тајна молитве је тајна љубави, при чему верујући узноси молитву за цео свет. У томе се изражава једносустност читавог људског рода и јединство свега у Христу. По речима Лудовикоса, Св. Максим у ову екстатичку љубав, коју поистовећује са настајањем, смешта читаву творевину „која се рекапитулира у Личности Христовој као други начин постојања“ (стр. 240). На крају (V поглавље), аутор закључује да је евхаристијска заједница израз

истинског постојања које се даје у историји човеку, кроз лично учешће у кенотичкој љубави Христовој. Ова љубав се оваплоћује у Евхаристији. Тајна се врши на светом жртвенику, чиме нам се љубав Господња у потпуности открива у Телу и Крви Христовој. Зато нам и каже да „Св. Евхаристија уводи заједницу као евхаристијску љубав у онтологију, и заиста чини је онтолошким темељем, онтолошким тлом на ком утемељује биће бића“ (стр. 261).

Читајући ову књигу, свакако ћемо осетити Максимово убеђење да је Бог активно присутан у

својој творевини, да је прожима својом љубављу и зове у јединство живота – Евхаристију. Такође ћемо запазити танану нит предања Духа која сеже преко Св. Григорија Паламе, Николе Кавасиле, Марка Евгенка, Силуана Атонског и Јустина Ђелијског до наших дана, па ћемо препоруку за читање ове књиге завршити речима Св. Силуана: „Господ је смирен и љуби своје саздање, а тамо где влада Господњи Дух, тамо ће сигурно бити и смирена љубав према непријатељима и молитва за свет“.

Владимир Пекић
